[2022] 16 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 151

ਬਬਨਰਾਓ ਰਾਜਾਰਾਮ ਪੰਡਿਤ

ਬਨਾਮ

ਮੈਸਰਜ਼ ਸਮਰਥ ਬਿਲਡਰਜ਼ ਐਂਡ ਡਿਵੈਲਪਰਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ

(2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6272)

ਸਤੰਬਰ 07, 2022

[ਸੂਰਿਆ ਕਾਂਤ ਅਤੇ ਅਭੈ ਐਸ ਓਕਾ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996: ਸ.11 - ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ - ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਡਿਵੈਲਪਰ ਹੈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਇੱਕ 'ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤਾ' ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਨਰਲ ਪਾਵਰ ਆਫ ਅਟਾਰਨੀ (ਜੀਪੀਏ) ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ - ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜੀਪੀਏ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਸੰਚਾਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ - ਇਸ ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ 'ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ' ਵਿਚ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਇਕਲੌਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਬਾਰੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ - ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ - ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ - ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ - ਇਸ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਅਪੀਲ - ਕਿਹਾ: ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ - ਧਾਰਾ 18 ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ "ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦਾ ਦਿਖਾਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ - ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਜੋ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਧਾਰਾ 18, ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਵਾਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ

ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਓਨਰਸ਼ਿਪ ਐਕਟ, 1970 - ਐਸ.2 ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ

ਆਯੋਜਿਤ: 1. ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੈਟਲਡ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਸਾਲਸੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਇੱਕ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸਾਲਸੀ/ਸਾਲਸੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 13] [157-ਡੀ]

2. ਧਾਰਾ 18 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ "ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ. ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ, ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23] [162-ਏ-ਸੀ]

3. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਮੰਨ ਲਵੇ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੀ "ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ" ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਜੋ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ। [ਪਾਰਸ 24 ਅਤੇ 25] [162-ਸੀ-ਡੀ]

4. ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ ਦੇ ਮੂਲ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ, ਜੋ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਵਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 18 ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਵਾਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ। ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ/ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਕਲੌਤਾ ਆਰਬਿਟਰੇਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪਾਰਸ 28-30] [163-ਡੀ-ਐਚ]

ਐਨਰਕੋਨ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਨਰਕੋਨ ਜੀਐਮਬੀਐਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ **(2014) 5 ਐਸਸੀਸੀ 1: [2014] 2 ਐਸਸੀਆਰ 855 - ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ.**

ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ ਬਨਾਮ ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼ (ਆਈ) (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ **(2003) 7 ਐਸਸੀਸੀ 418: [2003] 2 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 812;** *ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ* **(2007) 5 ਐਸਸੀਸੀ 719: [2007] 5 ਐਸਸੀਆਰ 720;** *ਕੇ.ਕੇ. ਮੋਦੀ ਬਨਾਮ ਕੇ.ਐਨ. ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ* **(1998) 3 ਐਸਸੀਸੀ 573: [1998] 1 ਐਸਸੀਆਰ 601 - ਵਿਲੱਖਣ**

ਰੁਕਮਣੀਬਾਈ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਕਲੈਕਟਰ, ਜਬਲਪੁਰ ਅਤੇ ਹੋਰ **(1980) 4 ਐਸਸੀਸੀ 556 - ਭਰੋਸੇ.**

ਕਰਨਾਟਕ ਪਾਵਰ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਿਰਾ ਦੀਪਕ ਕੇਬਲਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ **(2014) 11 ਐਸਸੀਸੀ 148: [2014] 4 ਐਸਸੀਆਰ 771 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।**

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ</u>

[2003] 2 ਬੇਨਤੀ ਐਸਸੀਆਰ 812	**ਵਿਲੱਖਣ**	**ਪੈਰਾ 8**
[2014] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 771	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 8**
[2007] 5 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 720	**ਵਿਲੱਖਣ**	**ਪੈਰਾ 11**
(1980) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 556	**'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**	**ਪੈਰਾ 15**
[1998] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 601	**ਵਿਲੱਖਣ**	**ਪੈਰਾ 16**
[2014] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 855	**ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ**	**ਪੈਰਾ 25**

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2022 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6272

ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 07.07.2021 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ, ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 2018 ਦੀ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 10 ਵਿੱਚ।

ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਐਸ ਚੌਧਰੀ, ਮਹੇਸ਼ ਸ਼ਿੰਦੇ, ਵਾਤਸਲਿਆ ਵਿਗਿਆ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਕੀਲ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਸੂਰੀਆ ਕਾਂਤ, ਜੇ.

1. ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

2. ਤੁਰੰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਹੱਡੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ 29.05.2014 ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਗਠਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੱਤ ਹਨ? ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ "ਅਮੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟਸ" ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਰੋਕਤ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਹ ਉਸਾਰੀ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਭਾਈਵਾਲੀ ਫਰਮ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 2 ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਭਾਈਵਾਲੀ ਫਰਮ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਹੈ।

<u>ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ:</u>

3. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕੋਲ ਪਲਾਟ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ 14 ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਿਓਲਾਈ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ 4000 ਵਰਗ ਫੁੱਟ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਕੰਪਲੈਕਸਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਉਕਤ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਇੱਕ ਡਿਵੈਲਪਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਈਟ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੇ ਇੱਕ 'ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤਾ' ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਨਰਲ ਪਾਵਰ ਆਫ ਅਟਾਰਨੀ (ਜੀਪੀਏ) ਵੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।

4. ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਉੱਤਰਦਾਤਾ 15 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ "ਅਮੇ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ" ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ 'ਤੇ ਵਧਣਯੋਗ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 15 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 45% ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਿਰਮਾਣ ਖੇਤਰ ਸੌਂਪਣ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਬਾਕੀ 55% ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਇਆ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਅਪਾਰਟਮੈਂਟ ਮਾਲਕੀ ਐਕਟ, 1970 ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਘੋਸ਼ਣਾ ਪੱਤਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਹੂਲਤਾਂ, ਸਾਂਝੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ 20.10.2015 ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 15 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 11.07.2016 ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ

ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਜੀਪੀਏ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਵਧਾਈ ਯੋਗ ਮਿਆਦ ਦੇ ਨਾਲ 15 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ 11.07.2016 ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਪੀਏ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਨੋਟਿਸ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ।

5. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"18. ਇਸ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਜਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਕਰਤੱਵਾਂ ਜਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਇਸ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਤੋਂ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ, ਮਾਮਲੇ, ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਬਾਰੇ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦ ਜਾਂ ਮਤਭੇਦ (ਭਾਵੇਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ), ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਇਕਲੌਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਦੋ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ, ਇਕ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਜਾਂ ਮਤਭੇਦ ਲਈ ਹਰੇਕ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਚੋਲੇ ਇਕ ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996 ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਬਾਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

6. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996 (ਐਕਟ) ਦੀ ਧਾਰਾ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਮ.ਏ. ਆਰ.ਜੇ.ਆਈ. ਨੰਬਰ 285, 2016 ਅਤੇ ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 30.09.2016 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੱਕ ਵਿਕਸਤ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ।

7. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ 07.11.2016 ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਆਮ ਰਾਜਲੇ ਨੂੰ ਇਕਲੌਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਵਜੋਂ ਭੇਜਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਨੋਟਿਸ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ।

8. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਸਮਝਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, "ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ

ਆਰਬਿਟਰਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਲਿਖਣਾ", ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਈ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ***ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਅਤੇ ਏ.ਐਨ.ਆਰ. ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼ (ਆਈ) (ਪੀ) ਲਿਮਟਿਡ, ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਪਾਵਰ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਏਐਨਆਰ. ਬਨਾਮ ਦੀਪਕ ਕੇਬਲਜ਼ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ,***[2] ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ "ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ।

9. ਹਾਲਾਂਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 07.07.2021 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 18 ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜੋ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਧਾਰਾ 18 ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਮ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਾ ਦੱਸਦਿਆਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੀੜਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਹੁਣ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

10. ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 20.10.2021 ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 18.08.2022 ਦੀ ਦਫਤਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ 22.08.2022 ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਇਕਪਾਸੜ ਸੁਣਵਾਈ ਕੀਤੀ।

<u>ਪੇਸ਼ਕਸ਼ਾਂ:</u>

11. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 18 ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 18 ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਜਾਂ ਮਤਭੇਦਾਂ" ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਲੌਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਆਰਬਿਟਰੇਟਰਾਂ ਵਾਲੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਥੇ ਹੈ

---

[1] (2003) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 418.

[2] (2014) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 148

ਵਿਵਾਦਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਚੋਲਗੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996 ਵਜੋਂ ਸਹਿਮਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਐਨਿਮਸ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਦੀਪਕ ਕੇਬਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 18 ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ **ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਬਨਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ**

12. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

<u>ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ</u>

13. ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਥਿਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ/ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਾਰਾ 18 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਬਣਦੀ ਹੈ?

14. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (1) (ਬੀ) ਵਿੱਚ "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਧਾਰਾ 7 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ

"7. ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤਾ---

(1) ਇਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ, "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਚਾਹੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

(2) ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(3) ਇੱਕ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤਾ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ

---

[3] (2007) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 719

(ਏ) ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼;

(ਬੀ) ਚਿੱਠੀਆਂ, ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ, ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ, ਜਾਂ ਦੂਰਸੰਚਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ (ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਚਾਰ ਸਮੇਤ) ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਜੋ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਜਾਂ

(ਸੀ) ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਇੱਕ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੁਆਰਾ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ।

(5) ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਾਲਾ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

15. ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ***ਰੁਕਮਨੀਬਾਈ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਕੁਲੈਕਟਰ, ਜਬਲਪੁਰ ਅਤੇ ਹੋਰ*** [4], ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1940 ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਧਾਰਾ 2 (ਏ) ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"6. ..... ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਧਿਰਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਇੱਕ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੇਗੀ। ਰਸਲ ਆਨ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇੱਕ ਅੰਸ਼, 19 ਵੇਂ ਸੰਸਕਰਣ, ਪੰਨਾ 59, ਨੂੰ ਫਾਇਦੇ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਜੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿਆਂਇਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਕੇਸ ਇੱਕ ਸਾਲਸੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।

16. ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ***ਨੂੰ ਕੇ.ਕੇ.ਮੋਦੀ ਬਨਾਮ ਕੇ.ਐਨ.ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ.***[5] ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ 1940 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (ਏ) ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਦਾ ਸੀ।

---

[4] (1980) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 556

[5] (1998) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 573.

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਸਹਿਮਤੀ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ:

"17. ਕਿਸੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਵਜੋਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਹਨ:

(1) ਵਿਚੋਲਗੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ,

(2) ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਲਗੀ ਹੋਣੀ ਹੈ,

(3) ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਅਧਿਕਾਰ ਸਹਿਮਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ,

(4) ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇਵੇਗਾ,

ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ,

(5) ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕਿਸੇ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇਗਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

18. ਹੋਰ ਕਾਰਕ ਜੋ ਢੁਕਵੇਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਕੀ ਸਮਝੌਤਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣੇਗਾ ਜਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਵੇਗਾ; ਕੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਸੰਗਤ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਕੀ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

[ਜ਼ੋਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ]

17. ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਆਈਐਫਸੀਆਈ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚਲੀ ਧਾਰਾ ਇਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ।

18. ***ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼*** (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ***ਕੇ.ਕੇ.ਮੋਦੀ*** ਦੇ ਕੇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਖੇਪ ਕੀਤਾ।

"13. ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:

(1) ਕਿਸੇ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਜਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(2) ਕਿਸੇ ਨਿੱਜੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(3) ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(4) ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਦਭੁਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

19. ***ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼*** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸੀ:

ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮਾਮਲਾ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਖਣਿਜ ਵਿਕਾਸ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ, ਰਾਂਚੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਅੰਤਿਮ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਵੇਗਾ।

20. ਉਪਰੋਕਤ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਕਾਰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਿਵਾਦ (ਵਾਂ) ਦਾ ਨਿਰਣਾਇਕ-ਕਮ-ਵਿਚੋਲਗੀ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਕੇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦ ਦਾ ਜੱਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਵਾਲੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਕੇਸ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ.

21. ***ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ*** (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"(16) ਜੇ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੌਰਾਨ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਜੇ ਧਿਰਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

[ਜ਼ੋਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ]

ਉਪਰੋਕਤ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਾਇਬ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੁਆਰਾ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਰਫ ਇੱਛਾ ਜਾਂ ਉਮੀਦ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। 1996 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕੇ.ਕੇ.ਮੋਦੀ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼ (ਸੁਪਰਾ) 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ:

"8. (i).... ਜਿੱਥੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਉਲਟ, ਕੋਈ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.....

(iii) ਜਿੱਥੇ ਧਾਰਾ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ, ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਇੱਕ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ।

22. ਕੇਸ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 18 ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ***ਕੇ.ਕੇ.ਮੋਦੀ, ਜਗਦੀਸ਼ ਚੰਦਰ***, ਜਾਂ ***ਐਨਕੋਨ ਬਿਲਡਰਜ਼*** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਤਿੰਨ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿ ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ" ਅਤੇ "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ "ਆਪਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਲੌਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ 'ਤੇ, ਦੋ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਜਾਂ ਮਤਭੇਦ ਲਈ ਹਰੇਕ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ"। ਦੂਜਾ, ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਚੋਲੇ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨੀ ਹੈ. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸ਼ਾਸਨ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ "ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996 ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਬਾਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ" ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਪਾਠ, ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦੇ ਵੱਲ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

23. ਇਸ ਲਈ, ਸਾਡਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 18 ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ ਲਈ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ "ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ. ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਣ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ, ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸੋਚ ਹੈ।

24. ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਾ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੈਸਲੇ ਦੀ "ਅੰਤਮ ਅਤੇ ਬੰਧਨਕਾਰੀ" ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ, ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

25. ਸਹਿਮਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਜੋ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦੀ। ਐਨਰਕੋਨ (ਇੰਡੀਆ) ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਬੈਂਚ। ਬਨਾਮ ਐਨਰਕੋਨ ਜੀਐਮਬੀਐਚ ਅਤੇ ਏਐਨਆਰ.6 ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਗਲਤੀ ਇੰਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁੰਮ ਹੋਈ ਲਾਈਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਲਾਈਨ "ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੋ ਵਿਚੋਲੇ ਤੀਜੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨਗੇ" ਨੂੰ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ:

> *"88. ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਸਮਝੌਤੇ ਜਾਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਾਂ ਅਰਥ ਕੱਢਣ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿਵਹਾਰਕ ਜਾਂ ਤਕਨੀਕੀ ਪਹੁੰਚ। ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਯੋਗ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਕਲਾਜ਼ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਧਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇ. ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਆਮ ਸਮਝ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ. ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰ ਆਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ*

---

[6] (2014) 5 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.

ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣਾ ਜੋ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਉੱਦਮ ਲਈ ਅਜੀਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਅਰਥ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

26. ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰਕ ਵਿਚੋਲਗੀ 'ਤੇ ਯੂਐਨਸੀਆਈਟੀਆਰਏਐਲ ਮਾਡਲ ਕਾਨੂੰਨ, 1985, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਸੀਲੀਏਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1996 ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਨਿਗਰਾਨੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਾਰਮ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜੇ ਅਤੇ ਆਰਬਿਟਰੇਸ਼ਨ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰੇ।

27. ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮਝੌਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਉੱਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੈ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਸਾਲਸੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਭਟਕਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

28. ਇਸ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਈ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਧਾਰਾ ਦੇ ਮੂਲ 'ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ, ਜੋ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਇਰਾਦੇ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਵਾਦ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਚੁਣਨ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਵਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 18 ਵਿਚ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਵਾਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ।

ਸਿੱਟਾ:

29. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਵਿਚੋਲਗੀ ਧਾਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ 07.07.2021 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

30. ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਸ਼੍ਰੀ ਜਸਟਿਸ ਪੀਵੀ ਹਰਦਾਸ (ਸੰਪਰਕ ਨੰਬਰ: +91-9834933135) ਨੂੰ ਧਿਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਰੇ ਵਿਵਾਦਾਂ/ਮਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਇਕਲੈਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਦਵਾਨ ਆਰਬਿਟਰੇਟਰ ਐਕਟ ਦੀ ਚੌਥੀ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਫੀਸ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਜਿਸਟਰੀ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਪੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸੋਲ ਆਰਬਿਟਰੇਟਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ।

31. ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਲਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵਿਕਾ ਗੁਜਰਾਲ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ

(ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ: ਸ਼ੁਭਾਂਸ਼ੂ ਦਾਸ, ਐਲ.ਸੀ.ਆਰ.ਏ.)

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrl. No. P/956/2016